

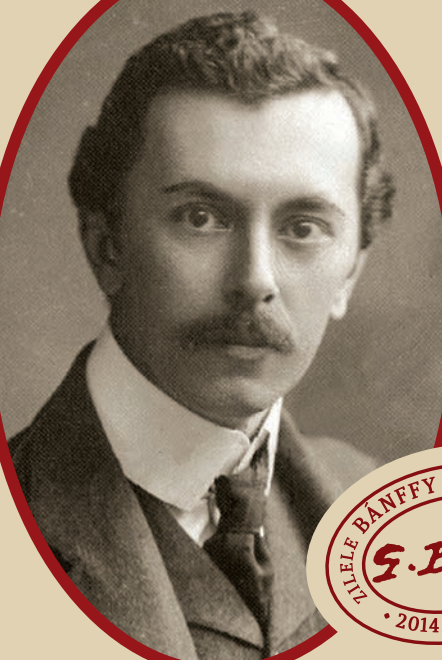

KOLOZSVÁRI MAGYAR

opera

MAGHIARÁ CLUJ

STAGIUNEA
2014/15-ös
OPERAÉVAD

ZILELE NAPOK
BÁNFFY MIKLÓS

Kolozsvár
2014. november 18–20.

Kékszakáll utolsó felesége
Bánffy Miklós akvarellje (1921)

Mindenki ismeri gróf Bánffy Miklós gazdag politikai, irodalmi, gazdasági tevékenységét, kevésbé ismert azonban az a tény, hogy az erdélyi polihisztor 1912 és 1918 között a budapesti Operaház intendánsa volt. Neki köszönhető, hogy a világ nagy operaházaiban ünnepelt zeneszerzők művei bekerültek a budapesti opera repertoárjába, tevékenysége az egész magyar nyelvterület, így Kolozsvár zenés színjátszására is hatással volt. A Bánffy Miklós Napok megszervezésével a Kolozsvári Magyar Opera régi adósságát rója le a magyar operajátszás megreformálójá előtt.

Műsorpolitikájához hasonlóan merésznek számított a maga korában Bánffy Miklós alkotói ízlésvilága is: díszlet- és jelmeztervei nem csak készítőjük hírneve által válnak értékessé, hanem időtlen művészi alkotásként a mai közönség előtt is megállják a helyüket. A *kékszakállú herceg vára* díszletének és jelmezeinek rekonstrukciója merész tervnek tűnhet, hiszen nem túl gyakori száz éves előadások látványvilágát újraalkotni a színpadon. Ám a történelmi megemlékezés mellett Bánffy terveinek színpadtechnikai és művészi minősége is indokolja a döntést.

A szétszakított országban Bánffy kulturális hagyatéka összekapcsolja a gróf anyaországának és szülőföldjének művelődéstörténetét. Ez a kapcsolat ma egyre erősödik, és egyik eredménye, hogy a budapesti és kolozsvári operaház közös gálával emlékezik Bánffy Miklósrá. A különleges alkalom új erőket, új akaratosokat lendített mozgásba, és egy pillanatilag sem volt kérdés, hogy mindkét opera igent mondjon az ünnepség megszervezésére.

Cunoaștem cu toții bogata activitate politică, literară și economică a contelui Miklós Bánffy, dar puțini știu, că omul de cultură ardelean a fost director al Operei din Budapesta în perioada 1912-1918. Datorită eforturilor sale, lucrările unor compozitori celebri ai vremii intră în repertoriul budapestan, ceea ce influențează soarta operei din regiunile locuite de comunități maghiare, astfel și a celei clujene. Prin organizarea Zilelor Miklós Bánffy, Opera Maghiară de Stat din Cluj își onorează datoria față de cel care a inițiat reforma operei maghiare.

Nu doar politica repertoriului, ci și gusturile creatorului Miklós Bánffy erau nonconformiste la vremea lor: valoarea scenografiilor și costumelor faimosului conte nu se datorează doar renumelui său, acestea au câte ceva de spus ca obiecte de artă și spectatorilor de azi. Reconstruirea scenografiei și costumelor realizate pentru spectacolul *Castelul prințului Barbă-Albastră* nu este o încercare ieșită din comun, cu toate că reînvierea universului scenic al unor spectacole de acum un secol nu poate fi numit un lucru obișnuit. Pe lângă gestul comemorării însă calitatea artistică și scenică a planurilor lui Bánffy garantează succesul acestei inițiative.

Patrimoniul cultural lăsat în urmă de Bánffy stabilește o veritabilă legătură între istoria civilizației maghiare și celei ardelen. Această legătură se consolidează în timp, rezultând printre altele în *Gala de operă* comemorativă Miklós Bánffy, organizată de către Opera Maghiară de Stat budapesteană și Opera Maghiară Cluj. Ocazia specială a mobilizat forțe și voințe noi, ambele instituții participând cu bucurie la organizarea acestei festivități.

Szép Gyula
igazgató, Kolozsvári Magyar Opera
director, Opera Maghiară Cluj

Három emberéletnyi nagyság háromnapos kolozsvári ünnepe elé

Gigászi életmű tetemes méretű feledését kívánja megtörni három tartalmas, kulturális eseményekben gazdag nap alatt a Kolozsvári Magyar Opera.

Nemes feladat, amelyhez nem kevés elszántság szükséges, hiszen gróf Bánffy Miklós életművének ünnepén elsőként több mint öt évtizednyi kényszerű hallgatással kell szembenéznünk. Ez a némaság a jelenkori ember számára szinte lehetetlenné teszi annak a személyiségnek a kimerítő megismerését, aki Erdély szellemi fénykorának szimbóluma.

Nehéz feladatot vállalt tehát a kolozsvári opera alkotóközösége és vendégművészi serege. Ezt az újrateremtő akaratot közösségünk valamennyi tagjának meg kell tisztelnie azzal, hogy maga is adózik e gigantikus életmű felelevenítésének, beható megismerésének.

Gróf Bánffy Miklós egy kultúrtörténeti jelenség volt. Felsorolni is nehéz azt a tömérdek szakmát, mesterséget és hivatást, amelyben maradandót alkotott az erdélyi magyar közösségnek. Európai léptékkel mérve sem találni ehhez fogható örökséget, amely a különböző irodalmi műfajok és művészeti ágazatok művelésétől a kultúrpolitikán át egészen a közéleti és egyházi tevékenységig átszövi Erdély eme termékeny időszakát.

Ennek a szerteágazó műveltségű és érdeklődésű személyiségnek meg kellett érnie azoknak az értékeknek a felhígulását, amelyeket nem csak képviselt, hanem amelyekben hitt is.

Szemléletes érzékenységgel és nemesi méltósággal Bánffy Miklós annak a kornak az eljövételét is megörökíti emlékezéseiben, amely később kiteljesíti az értékválságot, és amely Erdély eme kiválósága életművének erőszakos feledésbe merítését is maradéktalanul elrendeli.

E szellemi halálra ítélt tartalmazott egy mögöttes jelentést is: nem kell ez a szilárd értékrend, nem kell ennek a szellemi nagyságnak a polihisztóri csillogása, és nincs szükség a tizenhat meglehetősen különböző szakterületen való jártasságnak ama eszményképére sem, amely gróf Bánffy Miklós életének és életművének ismérve. Egy kártékony rezsím értékromboló kizárolagossága miatt a mai napig szegényebbek vagyunk, a jóvátételhez pedig a jelenkor, e hagyatékot őrző erdélyi magyar közösség kitartó munkája szükséges.

A Kolozsvári Magyar Opera háromnapos rendezvényével ezeket az értékeket kísérel meg visszaállítani méltó helyükre, visszahozva a köztudatba ezt az egyedi életművet több mint öt évtizednyi hallgatás után.

Történelmi jóvátétel ez, amelynek hosszú életet kívánok, a rendezvény szervezőinek pedig azt, hogy hagyományt teremtsenek, ismét Kolozsvár és Erdély közkincsévé tegyék a páratlan Bánffy-életművet.

Kelemen Hunor,

a Romániai Magyar Demokrata Szövetség elnöke

A gróf hazatér

A Bánffy Miklós Emlékév gondolata lassan érett. A gróf születésének 140., és halálának jövőre esedékes 65. évfordulója voltaképp csak apropója a rendezvények csokorba fűzésének, hiszen az egyes események a kezdeményezők több éve, sőt évtizede tartó munkája, lelkesedése nyomán valósultak meg. Látván azt a hatást, mely a budapesti Színháztörténeti Intézet és Múzeum Szabó Zsuzsa által rendezett kiállítását kísérte Kisinyovtól Hágáig, Bukaresttől a budapesti operaház patinás épületéig, nem volt kétséges, hogy Bánffy szülővárosában is már-már kötelességünk az eddigieknél hatásosabban felhívni a figyelmet Kolozsvár nagy szülőltére.

Nehéz megérteni, hogy a hivatalos Magyarország miért késlekedett ilyen sokáig gróf Bánffy Miklós sokoldalú életművének bemutatásával. De lehet, hogy épp ez a lassú érés tette lehetővé, hogy most, az emlékév során se csak kampányszerűen foglalkozzunk az életművel, hiszen az időközben szervesült – nem csak a nemzeti emlékezetben, hanem egyre inkább az európai művelődéstörténet közegeiben is. Az Erdély-trilógia fordításai, legutóbb épp német nyelvű változatának sikere jelzi, hogy milyen nagy érdeklődés övezi a gróf különleges alakját. Talán épp személyiségének sokrétősége tette őt az utókor számára megfoghatatlanná, a diplomáciatörténetek számára hőbortos művésszé, a művészeti írók számára műkedvelő festővé, íróvá, kedvteléseinek hódoló arisztokratává. Az egyes területek szakértői így lassan közelítettek alakjához, feltárva a személyiség egyes rétegeinek részleteit.

Néhány évvel ezelőtt a Bornemisszáné Szilvássy Carola kertjének végében álló modern szálloda ablakából a Bánffy által is sokat látogatott házra pillantva merült fel a kérdés, hogy vajon mi mindent rejt még az archívumok mélye, mi mindenre derül még fény a gróf életének fordulataiból. Titkok sokasága maradjon csak Bánffy Miklóse és az ő szeretteié! A modern, média-vezérelt kor indiszkréciója méltatlan lenne a gróf személyiségéhez. Az a szenvedély, mely az életművében megmutatkozó kreativitását is táplálta, amúgy is a miénk, s ezt érdemes minél szélesebb körben közkinccsá tennünk.

Gróf Bánffy Miklós földi maradványai – végakarátának megfelelően – 1976-ban hazatértek Kolozsvárra. Tökés Erzsébet és számos szakértő odaadó munkájának köszönhetően a Házsongárdi Temetőben álló kriptá nem enyészik tovább, méltó földi nyughelye a grófnak. Hogy Kolozsvár, és az itt, vagy bárhol másutt élő magyarok, románok megteremtsek Bánffy szellemi hazatérésének illő körülményeit, ahhoz még sok emlékévet kell rendeznünk – ha egyáltalán képesek vagyunk felnőni a feladathoz. Az életműről a közelmúltban megjelent kétnyelvű tudományos kötet, az *Erdélyi történet* remélhetőleg hamarosan megjelenő román fordítása, a kolozsvári opera ünnepi előadásai jelzik annak esélyét, hogy Bánffy nem pusztán az elmúlt évszázadok kincses városának örökös díszpolgára lehet, hanem talán a modern Kolozsvárott is otthon érezheti magát.

Prőhle Gergely

helyettes államtitkár, EMMI, a Bánffy Emlékév kezdeményezője

Contele s-a întors acasă

Ideea Anului comemorativ Miklós Bánffy s-a conturat încet. Aniversarea a 140 de ani de la moartea lui, precum și 65 ani de la nașterea lui (în 2015) sunt doar pretexte pentru a aduce împreună diferite evenimente, care s-au realizat datorită entuziasmului și eforturilor de lungă durată ale inițiatorilor. Având în vedere efectul expoziției Institutului și Muzeului Național de Artă Teatrală din Budapesta asupra publicului, în turneul european organizat de Zsuzsa Szebeni din Chișinău până în Haga, din București până în Budapesta, nu există îndoială că și în Cluj, orașul natal al lui Bánffy, avem datoria de a atrage atenția asupra acestei personalități marcante care a fost contele Miklós Bánffy.

Este greu de înțeles de ce au întârziat atât de mult oficialitățile din Ungaria în a prezenta viața și opera contelui Miklós Bánffy. Dar, s-ar putea că prin această maturizare înceată, să fim deveniți capabili să studiem în profunzime această creație de o viață în cursul anului comemorativ – creație care între timp a devenit parte integrantă a memoriei națiunii, dar și a istoriei culturii europene. Succesul traducerilor trilogiei O poveste transilvană – cea mai nouă fiind în limba germană – dovedesc interesul ridicat pentru această personalitate deosebită. Poate că multilateralitatea personalității contelui îl face indescifrabil pentru posteritate: artist excentric în ochii istoricilor diplomației, pictor amator, scriitor, aristocrat cu tabieturi în ochii criticilor de artă. Specialiștii domeniilor diferite se apropie treptat de personalitatea lui Bánffy, descoperind în amănunt particularitățile acesteia.

Prőhle Gergely

secretar de stat, Guvernul Ungariei și inițiatorul Anului comemorativ Bánffy Miklós

A Bánffy Miklós Emlékév megszervezésével Kolozsvár régi adósságát rója le nagy szülöttével szemben, akinek életműve, szellemisége méltatlanul merült feledésbe. A kiemelkedően sokoldalú, haladó szellemiségű közéleti képviselő kisebbségbe szorult, traumatizált közösségének fáklyavivőjeként él és dolgozik az útkeresés talán legnehezebb, kezdeti évtizedeiben; helytállásra, itthonmaradásra ösztönöz saját példájával is, falakat dönt és hidakat épít az új történelmi helyzet modus vivendi-jét keresve-kutatva.

Bánffy Miklós munkásságát és eszmeiségét – az élni akaró és minden körülmények között új életre kelni képes erdélyiség történetét – kötelességünk újra reflektorfénybe állítanunk, kövendő példaként örökölni hagynunk gyerekeinknek, a felnövekvő erdélyi magyar és román generációknak.

Horváth Anna,

Kolozsvár alpolgármestere

Bánffy Miklós reneszánsz képességeit gyakran érte a dilettantizmus irigy vádja – eközben novellistaként, nagyregény-íróként, képzőművészként, tervezőként, rendezőként, külügy-miniszterként, népművelőként, de még karikaturistaként is megállta a helyét. „A nemzeti program külsőséges maradt – fogalmazza Emlékirataiban –, és a forradalom utáni vezető osztály ugyanazt a haláltáncot járta, mint elődei.” Az ő példája valamennyiünket arra tanít, hogy – főleg nagy átalakítások idején – csak az önreflexió és a történelem figyelmes ismerete segít valós tartalommal megtölteni a nemzeti operajátzás fejezetét is, de bármiféle okos és igaz alapvetés sem nélkülözheti azt a vizionárius, s emiatt szükségképp szubjektív, ám kellően határozott intézményi programot, amely az Opera irányításának nélkülözhetetlen felelősségét adja. Magyarán: tanulságok levonása és bátor invenció nélkül nem megy, ezt Bánffy Miklós élesen látta.

Abilitățile renașcentiste ale contelui Miklós Bánffy sunt deseori etichetate ca o manifestare a dilettantismului său – dar Bánffy rămâne un excelent scriitor, artist plastic, scenograf, regizor, ministru, om de cultură și chiar caricaturist. „Programul național este din păcate unul superficial – relatează dânsul în Memoriile sale –, iar clasa conducătoare de după revoluție dansează același dans macabru pe care îl dansau cei dinainte.” Exemplul contelui ne învață că la vremea marilor schimbări doar gândirea concentrată și o cunoaștere profundă a istoriei ne poate călăuzi către un repertoriu autentic în operă, însă orice început bine gândit presupune și un program instituțional vizionar, așadar subiectiv – de aici izvorăște imensa responsabilitate ce atârna asupra oricărui director de operă. Cu alte cuvinte: nu există viitor fără tragerea concluziilor și inventivitate, iar Miklós Bánffy știa prea bine acest lucru.

Ókovács Szilveszter

*főigazgató, Magyar Állami Operaház
director, Opera Maghiară de Stat din Budapesta*

Kétezerben, amikor a budapesti Magyar Állami Operaház igazgatója voltam, megkeresett Marosi Ildikó, a kiváló erdélyi irodalomtörténész és javasolta, hozzunk létre elődöm, gróf Bánffy Miklós születésének százhuszadik évfordulója alkalmából egy kiállítást az Operaházban.

Én akkor annyit tudtam, hogy Bánffy valamikor a huszadik század elején volt a Magyar Királyi Operaház intendánsa, ezért nagy örömmel vettem a javaslatot és megrendeztük a kiállítást.

A rendezés munkájába bekapcsolódott Benkő Samu, a nagyszerű erdélyi történész is. A kiállítás tervezése során vele és Marosi Ildikóval folytatott sok érdekes beszélgetés során egyre közelebb kerültem zseniális elődömhöz, aki azon kívül, hogy kimentette a pesti Operaházat a mély süllyedésből, megírta a csodálatos *Erdélyi történetet*, elindította a Szegedi Szabadtéri Játékokat, tehetségesen és sikeresen szervezte, segítette az erdélyi magyar irodalmat, és egyebek mellett 1944-ben elérte, hogy Kolozsvárt a háború végén „Nyílt Várossá” nyilvánítsák és így megmentette a pusztulástól.

Ahogy megismerkedtem Bánffy sorsával, és a kezdeti elragadtatás után egyre mélyebbre ástam magam ebbe a különleges, csodálatos, megismételhetetlen életműbe, akkor megdöbentett, hogy milyen méltatlanul kevés elismerést kapott életében, de főleg halála után. Úgy gondoltam, hogy valamit tenni kellene és elhatároztam, hogy filmet készítek gróf Bánffy Miklósról... Akkor még lehetett ilyen komolyabb tárgyú televíziós filmet készíteni... És az a film talán segített abban, hogy valami elinduljon.

Nagyon boldog vagyok, hogy mostanában a magyar társadalom mintha észbe kapna. Szobrot emelnek Sopronban Bánffynak, akinek oroszlátnrésze van abban, hogy Sopron ma magyar város. Kiadják a műveit, de még mindig nem olyan sűrűn és akkora reklámmal, mint a nála kevésbé tehetséges kortársaiét.

Bevallom, a film készítése során egészen különleges viszonyba kerültem a Gróffal. Azért hangsúlyozom a címét, a társadalmi rangját, mert bizony furcsa, hogy egy magamfajta pesti szegénygyerek a Bérkocsis utcából, hogyan tekintheti ennyire példaképének, szinte vérszerinti ősenek a dúsgazdag erdélyi mágnást...

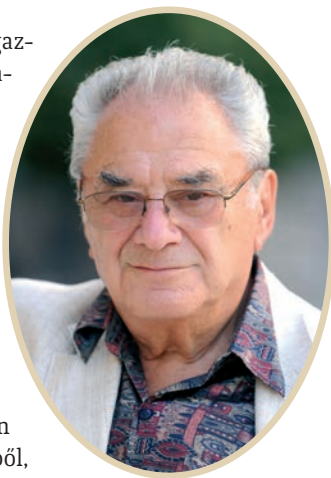
Nemrég rendeztem Mozart Varázsfuvoláját. Abban azt kérdezik Sarastrótól a Bölcesség templomában, hogy vajon a darab hőse, Tamino herceg alkalmas a nehézségek leküzdésére, hiszen herceg? Sarastro azt feleli: Több annál. Ember!

Az egyes ember pedig – így én is – ugyanúgy keres múltat magának, mint a mindenkori társadalom. Vagyis olyan személyeket, akik példaképei lehetnek.

A sok nagyszerű magyar példakép közül is kiemelkedik Bartók, aki számára Bánffy nyitotta meg az Operaházat, és akinek színpadi világsikere Bánffy nélkül talán nem így alakult volna.

És az én személyes panteonomban ilyen zseniális, csodált példakép gróf Bánffy Miklós. Az író, a festő, az államférfi, az operaigazgató, az irodalomszervező. Róla szóló filmem-vallo-másom 2001-ben készült....

Itt és most Kolozsváron pedig nagy élmény, öröm, megtiszteltetés számomra, hogy segíthetek feleleveníteni a két Óriás közös művét.

Színetár Miklós
Kossuth-díjas rendező

„Printre monștrii sacri ai muzicii maghiare îl descoperim pe Bartók, ajuns în repertoriul Operei și implicit pe culmile succesului mondial datorită lui Bánffy.

În panteonul meu, contele Miklós Bánffy apare ca un idol genial. Scriitor, pictor, om de stat, director de operă, organizator al vieții literare. Am realizat filmul meu mărturie despre persoana contelui în anul 2001...

Este o onoare și bucurie pentru mine să particip la reînvierea creației comune a celor doi monștri sacri.”

Szinetár Miklós

regizor laureat al premiului Kossuth

CURRICULUM VITAE

Miklós Szinetár născut în 8 februarie 1932 la Budapesta, este un reputat scenarist și regizor de film maghiar. A regizat peste 100 de piese de teatru și peste 20 de opere și operete pentru Televiziune. De asemenea este autorul unui număr important de filme documentare și artistice cu care a primit premii importante. A urmat Academia de Teatru și Film între 1949-1952. Între 1953 și 1960 a fost director la Teatrul de Operetă din Budapesta și între 1953 și 2004 profesor la Academia de Teatru și Film din Budapesta. A ocupat diverse funcții manageriale: director artistic la Teatrul Petőfi, director la Televiziunea Maghiară de Stat, Teatrul Național, Opera Maghiară de Stat.

Are în palmares 19 premii naționale și internaționale dintre care amintim: Premiul Kossuth, Premiul Széchenyi, premiul Jászai Mari, Premiul Béla Balázs, Profesor Emerit, Golden Nymph Award la Monte Carlo, Premiul pentru cel mai bun regizor la Festivalul de film Praga, la Trieste, la Moscova și multe altele. În 2007 a lansat o carte despre operă. A produs și regizat filmul pentru Televiziune *Castelul prințului Barbă-Albastră* în 1981, o lucrare de referință în filmografia mondială.

Gombár Annamária rendezőasszisztens és Szinetár Miklós rendező próba közben

A nagy életművek feltámadnak! Közhely. Most mégis ez jut először eszünkbe!

Istenem, hová tettük a szemünket, az eszünket, az írástudók lelkiismeretét, hogy most, negyedszázaddal a rendszerváltozás után kelljen ráismernünk Bánffyra?! Hogy lehetséges, hogy kóros önbizalom-hiányunkban sem eszméltünk rá, hogy itt van nekünk Bánffy Miklós, a mi Széchenyink!? Hogy lehet, hogy piedesztálra emelünk féltehetségeket, rehabilitálunk boldog-boldogtalant, s Bánffy monumentális hagyatékát egy emberöltőn át előszobáztatjuk?! Pedig a kolozsvári születésű gróf losonci Bánffy Miklósról emlékezni: JÓ!

Jó érzés alakjában meglátni a nagy erdélyi magyar arisztokrácia talán utolsó nagyszabású képviselőjét. A magyar történelem megszemélyesítőjét. Hatalmas birtokok, kastélyok urát. A gazdálkodót, a jobbítót. Az erő, a hitelesség, az alázattal gyakorolt hatalom példaképét.

Jó érzés látni a politikust, aki tiszta tudott maradni egy korban, melyben kiváló elmék is besározódtak.

Jó érzés rádöbbsen, hogy önzetlen, áldozatos szerepvállalása nélkül irodalmunk a kisebbségi sors „gerillaharcában” öröklődhetett volna, megszentelt agórái létre se jönnek.

Végre kezdjük látni a nagy író, a mellőztetést túlélő, immár klasszikussá érlelődő írói életművet, melynek nemzeti irodalmunk legnemesebb törzsanyagához kell tartoznia. Írásművészete ráadásul a világirodalom színpadán is szerepet játszhat. Ő a „kötelező olvasmány”, nem más!

És egyre inkább kirajzolódik a Színházművész alakja, a képzőművész-tervező Bánffy, aki csakis a művészi elkötelezettség és a mesterségbeli tudás egységében hisz, aki minden megnyilvánulásában kora színpadi formanyelvének megújítására törekszik.

S végül nekünk, az operaművészet elkötelezettjeinek, különösen nagyszerű érzés az opera-direktor Bánffy gondolatait kutatni. Formátuma, hitele, áldozata nemcsak kora opera-szemléletét határozta meg, de máig ható példával szolgál tradíció és újítás közös halmozására. Már csak Bartók művészetének fölmutatásával is beírta volna magát az operaműfaj egyetemes történetébe.

Vegyük észre: nem Bánffynak van szüksége ránk! Nekünk van szükségünk őreára! Aki vele kapcsolatosan – ócska közhellyel – „reneszánsz” embert emleget, téved! Bánffy a közép-európai XX. század szimbolikus alakja. A XXI. minden megnyilatkozása az ő világában gyökerezik. S ha majd rendbetettük múlt századi közös dolgainkat, talán új vezércsillagot választhatunk.

A budapesti Operaház és a Kolozsvári Magyar Opera közös művészi vállalkozása nem titkoltan a Bánffy-kultusz megalapozását célozza. Most kell megtennünk, nincs további húszonöt évünk.

Selmeczi György

karmester, a rendezvény művészeti vezetője

Oare unde ne-au fost ochii, unde ne-a fost mintea, pe unde răătăcea conștiința literaților de îl descoperim pe Bánffy abia acum, la un sfert de secol după schimbarea regimului politic? În incurabila noastră lipsă de încredere cum de nu ne-am dat seama de prezența lui Miklós Bánffy, un Széchenyi de-al nostru!? În timp ce înălțăm pedestalele unor mici talente și reabilităm câte o personalitate la fiecare pas, cum de am lăsat moștenirea monumentală Bánffy pradă uitării?! Cu toate că a ne aminti de contele Miklós Bánffy de Losonc născut la Cluj este: PLĂCUT!

Pentru noi, adepții operei, este un adevărat festin să cercetăm ideile directorului de operă Bánffy. Personalitatea sa autentică, sacrificiile dânsului determină nu doar soarta operei maghiare a acelor vremuri, ci ne oferă un exemplu încă grăitor pentru îmbinarea tradiției și a inovației. Doar prin promovarea artei lui Bartók contele și-ar fi înscris numele în istoria universală a operei.

N-ar strica să realizăm: nu Bánffy are nevoie de noi, ci noi avem nevoie de dânsul! Cei care îi aplică epitetul facil de „personalitate renesantistă”, sunt în derută! Bánffy este o personalitate simbolică central-europeană a secolului XX.

Proiectul artistic al Operei budapestene și Operei Maghiare din Cluj este menit să pună bazele cultului Bánffy. A sosit timpul, nu avem încă un sfert de secol de pierdut.

Selmeczi György

dirijor, concepția artistică a evenimentului

CURRICULUM VITAE

Selmeczi György, compozitorul, dirijorul, regizorul, pianistul renumit s-a născut în Cluj, în 1952, în prezent trăiește la Budapesta. Începe studiile muzicale la vârsta de cinci ani, mai târziu le continuă la Budapesta și Paris. Din anii 1970, devine conducătorul muzical a mai multor teatre din Ungaria, compune pentru spectacole de teatru și filme, este fondatorul a mai multor orchestre, dar și profesor universitar. Ca dirijor, pianist și compozitor, colaborează cu diferite orchestre din toată lumea, inclusiv cea a Operei Maghiare din Cluj. Este distins cu numeroase premii, printre acestea premiul Erkel și Crucea de Merit a Ungariei în rang de Cavaler.

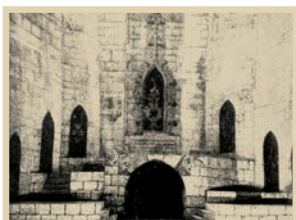
Colaborarea lui cu Opera Maghiară din Cluj începe în anii 1990, este inițiatorul și colaboratorul a multor proiecte, printre altele seria de filme *Povești de operă din Cluj (Kolozsvári operamesék)*, care prezintă istoria operei, sau înregistrarea a trei opere semnate de compozitori contemporani maghiari (Orbán György: *Prințul Pikkó*, Selmeczi György: *Sirena* și Vajda János: *Leonce și Lena*). Cele mai recente proiecte de anvergură ale lui Selmeczi György împreună cu compania Operei Maghiare din Cluj este *Trilogia Verdi*, dirijat în decembrie 2013 la Budapesta și la Cluj, precum și premiera creației proprii, opera *Byzantium* în septembrie 2014.

Selmeczi György karmester és Nagy Ibolya korrepetitor

A székelyudvarhelyi születésű Lőrincz Gyula a Kolozsvári Képzőművészeti Intézet elvégzése után (1996), több más képzőművészeti irány gyakorlása mellett, jelentős számú színpadi tervet is készített. Legtöbb díszletét kortárs magyar zeneszerzők a Kolozsvári Magyar Operában bemutatott operáihoz tervezte. Legutóbbi munkája Bartók Béla *A kékszakállú herceg vára* című operája Bánffy Miklós által készített színpadterveinek rekonstrukciója.

„A megbízás attól sajátos számomra, hogy míg eddigi munkáimban én adtam az ötletet a rendezőknek a díszlet megvalósításához, most a több, mint száz éves Bánffy-koncepció felélesztése a tét – magyarázza Lőrincz Gyula. – Ezúttal nem használhattam fel teljes mértékben saját elképzelésemet, alkotói szabadságomat, hanem egy bélyeg nagyságú képpel és vázlattal kellett »eljátszadoznom.« Ebből a kicsi képből 150 négyzetméter nagyságú háttérrel kellett megvalósítanom, a képen látható hatást elérve. A tervezőknek teljes mértékben ábrázolniuk kell a színpadon a kapuk rejtett értelmét.

Bánffy Miklós díszlete

Bár korhű rekonstrukció készül, minimális, a mai korhoz igazodó módosításokra is sor kerül, amelyek a mű jobb megértését, a szimbólumok fontosságának kihangsúlyozását segítik. Szerintem ezek a változtatások Bánffy Miklós tetszését is elnyerték volna.”

***A díszletet rekonstruálta: Lőrincz Gyula
lejegyezte: Vince Beáta Ibolya***

A rekonstruált színpadi látvány

După absolvirea Institutului de Arte Plastice din Cluj (1996), Gyula Lőrincz, născut la Odorheiu Secuiesc, pe lângă alte preocupări artistice, realizează și o serie de scenografii. Majoritatea lor pentru spectacole de operă ale unor compozitori contemporani maghiari, montate la Opera Maghiară din Cluj. Cea mai recentă lucrare a sa este reconstruirea scenografiei realizate de către Miklós Bánffy pentru opera *Castelul Prințului Barbă-Albastră* de Béla Bartók.

„Proiectul diferă de lucrările mele scenografice anterioare, unde de obicei eu furnizam ideea de plecare regizorilor cu care lucram, iar acum ideea este să reînviem conceptul scenic creat de Bánffy cu un secol în urmă – explică Gyula Lőrincz. – Așadar nu mă pot baza pe propria imaginație, iar în loc de libertatea creatorului, am ca punct de plecare o schiță și o imagine cât un timbru. Pornind de la această minusculă fotografie încerc să realizez un fundal de 150 de metri pătrați, care să aibă efectul din imagine. Proiectantul trebuie să învie pe scenă înțelesul ascuns al porților.

Cu toate că realizăm o construcție fidelă originalului, sunt necesare și anumite modificări în spiritul prezentului, pentru a facilita transmiterii mesajului operei și a accentua importanța simbolurilor. Cred că aceste modificări i-ar fi fost pe plac contelui Miklós Bánffy.”

***Decorul reconstituit de: Gyula Lőrincz
Redactor: Beáta Ibolya Vince***

Bartók Béla: A kékszakállú herceg vára

Ha a XX. század zenéjéről beszélünk, nem hagyhatjuk említés nélkül Bartók Bélát (1881-1945), mint a korszak egyik legjelentősebb zeneszerzőjét, népzene kutatóját és világhírű zongoraművészt. Jelentős, időtálló zeneművek sokaságával tette ismertté nevét a magyar és az egyetemes zeneirodalom palettáján. Művészete és tudományos teljesítménye korszakalkotó jelentőségű.

Stílusának kialakulásában meghatározó szerepet kapott az európai zenei hagyomány, különösképpen Richard Strauss zenéje, valamint a nagy magyar zeneszerző, Kodály Zoltán hatása, aki felhívta Bartók figyelmét a magyar népzeneire. Ennek hatására Bartók kompozíciós stílusa is átalakult, ez a változás többek között *A kékszakállú herceg vára* című operában érhető tetten (1911). Az operát a korszak kritikusai értetlenséggel fogadták, ősbemutatójára keletkezése után csupán hét évvel került sor. Az operát 1918. május 24-én mutatták be a budapesti Magyar Királyi Operaházban, Zádor Dezső rendezésében, a díszleteket pedig az Operaház igazgatója, Bánffy Miklós tervezte. A címszerepben Kálmán Oszkár lépett föl, míg Juditot Haselbeck Olga alakította, a karmester pedig a híres olasz Egisto Tango volt, mivel az akkori magyar karmesterek nem vállalták Bartók Béla zenéjének betanítását.

A kritikusok többsége pozitívan véleményezte az előadást, bár elmarasztaló visszhangja is volt, azonban Kodály Zoltán felismervén a mű értékeit, védelmébe vette azt. Nyolc előadás után az opera lekerült a műsorról, csak 1936-tól játszották újra. Kolozsváron először 1964-ben mutatták be, utána még két bemutatóról tudunk, 1994-ben és 2006-ban. Bánffy 1912-től töltötte be az Operaház intendási tisztségét. Bányai László *Bánffy Miklós közéleti szerepe* című könyvében olvashatjuk: „*Alkotó munkája is szokatlanul sokrétű: a reneszánsz mestereire emlékeztetően polivalens: kiterjed a zene, a festészet, díszlettervezés és rendezés, a grafika és az irodalom területére. Politika, közgazdaság, művészet, irodalom – nem egymástól független vagy egymással nem össze illő síkok ezek, hanem inkább egymásba fonódó hajszálgökök, amikben, ha el tudunk igazodni, az alkotás, a fő véna felé vezető útra is könnyebben és teljesebben rátalálunk.*”

Vincze Beáta Ibolya

Béla Bartók: Castelul Prințului Barbă-Albastră

Vorbind de muzica secolului XX, nu putem face abstracție de opera lui Béla Bartók (1881-1945), unul dintre cei mai importanți compozitori, pianiști și folcloriști muzicologi ai vremii sale. Și-a câștigat renume în literatura muzicală maghiară și universală datorită compozițiilor sale muzicale semnificative.

Defapt Zoltán Kodály i-a atras atenția compozitorului Bartók asupra muzicii maghiare populare autentice. Drept urmare, stilul compozițional al lui Bartók începe să se schimbe, proces ce culminează în opera *Castelul Prințului Barbă-Albastră* (1911). Criticii vremii nu par să înțeleagă această operă, a cărei premieră absolută are loc la șapte ani după conceperea ei, la 24 mai 1918, la Opera Regală Maghiară din Budapesta, în regia lui Dezső Zádor, cu o scenografie realizată de către directorul Operei, contele Miklós Bánffy.

Opera are doar opt reprezentări, după care este jucată din nou doar începând din 1936. La Cluj este prezentată în premieră în 1964, apoi în 1994 și 2006. Bánffy ocupă funcția de director al Operei din Budapesta începând din 1912.

Beáta Ibolya Vincze

Az én Bánffy Miklósom

Mindenki azt kérdezi, hogyan tudtam magam ennyire beleélni egy, valljuk be őszintén, nem túlságosan ismert életműbe. Szépen, lassan, fokozatosan, mint ahogy a gidómesében, először nyújtja az ember a kisujját, és végül elkapja mindenestől. Először a Toldalaghy-Korda palota előtt sétálva, kisgyermekként hallottam róla, nevezetesen éppen azt, hogy: Itt halt éhen. Ettől kezdve ugyanolyan igazinak tűnt, mint akkoriban minden, Mátyás király, Lórántffy Zsuzsanna, Mikes Kelemen és a vasorrú bába. Gyermeki képzeletemben a halál csak egy jelentéktelen és értelmetlen cselekvés volt, amit nem vettem figyelembe. Akiről sokat és elevenen meséltek, megjelent a képzeletemben és élt, előbb nagyszüleim, később az olvasmányaim gondoskodtak róla, hogy szereplők – élők és holtak egyaránt – legyenek bőven.

Hamarosan újra visszatért Bánffy az életembe, hiszen nem elég, hogy éhenhalt (gyermeki képzeletemben ez úgy zajlott, hogy éppen ugyanúgy, ahogy hajdanában én szoktam, Bánffy dacosan, asztalkendővel a nyakában ül, és semmi nem ízlik neki abból, amit ugyan neki libériás inasok cirkalmas monogrammos tálcákon szolgálnak fel, de mivel jeles családból származik és erős jellemű, ez addig folytatódik, amíg bele nem hal.) És máris teljes együttérzéssel fordultam felé...

Második eltűnése már komolyabb eset, hiszen a nemkívánt személyeket egyszerűen fekete vonallal kihúzták az irodalom-tankönyvekből. Ördögi csalafintasággal megszereztem a korábbi tankönyveket, és kiderült, éppen aktuálisan Kós Károly és Bánffy Miklós esett a cenzor áldozatául. Bánffyról az éhenhaláson túl nem sok mindent tudtam akkoriban. Szerencsére Marosi Ildikó kötete került a kezembe, a képpel, ahol Bánffy szigorú-merengőn felnéz a marosvécsi kastély kertjében ülve. Már nem volt számomra kérdés, hogy miért Bánffyt választotta áldozatául a cenzor – annál inkább foglalkoztatni kezdett, hogy miért és hogyan felejtettük el Bánffy Miklóst?

Így kezdődött. Bánffy látványtervei álltak hozzám a legközelebb, élő bizonyítékként képzőművészeti és színházi nagyságára, az erdélyi látványtervezés európai színvonalára és stílustörekvések magábaolvasztására. A Kolozsvári Magyar Opera vállalása révén sikerül ennek egy kitűnő példáját a közönség elé tárni. Nagy felelősség is ugyanakkor, a rekonstrukció az ismeretlen részletek miatt sok kreativitásra ad lehetőséget. Amikor a Bánffy-életműben nem találjuk a szükséges színpadi megoldást, akkor az orosz balett látványvilágához, Kémény Jenőhöz, vagy a későbbi utódhoz, Márk Tivadarhoz fordulunk.

A jelmezeket rekonstruálta: Szebeni Zsuzsa

Despre Miklós Bánffy

Toată lumea mă întreabă, cum de m-am pierdut într-o operă atât de puțin cunoscută. Procesul a fost unul lent, pe măsură ce îmi formulam întrebarea: cum de l-am uitat noi pe Miklós Bánffy?

Iată, cum a început. Mi-au plăcut întotdeauna scenografiile lui Bánffy, aceste mărturii ale talentului său de artist plastic și ale viziunii sale scenice îndrăznețe, prin care a reușit să aducă scenografia ardeleană la nivel european, integrând mai multe tendințe în vogă ale vremii. Opera Maghiară din Cluj a reușit să prezinte în fața spectatorilor săi un exemplu excelent al acestor scenografii. Inițiativa presupune totodată mult simț al responsabilității, pentru că o serie de detalii

necunoscute ale proiectului original lasă un spațiu generos creativității în cursul reconstruirii. Când în opera lui Bánffy ne lipsesc reperele pentru soluția scenică potrivită, ne orientăm către universul vizual al baletului rusesc, către planurile lui Jenő Kéméndy sau Tivadar Márk.

Costumele reconstituite de: Szebeni Zsuzsa

Varázslépt

„Te elsüllyedt világ, kit romtenger takar,
Minden Atlantiszoknál mélyebb óceán,
Miért járnak föl hozzá kísértet-árnyaid?!
Megzörren néha az avar
Hosszú életösvényem egy-egy fordulóján

És ismerősen ismeretlen arcok
Állnak utamba, múlt bálványait
Varázsléptükkel dobantván elém.”

G.B.M. Bonchida, 1936. I. 21.

Graf. Bánffy Miklós

A kékszakállú herceg vára

A látványrekonstrukció jelentősége Bánffy Miklós művészi pályáján

Gróf Bánffy Miklós különleges alkotó: egyszerre ír darabot, rendez, intendáns, de a színpadi látványtervezés az a művészeti ág, amelyben európai színvonalon alkot. Ha keressük a rokon szellemiségű művészeket, mindenképpen meg kell említeni Leon Bakszt nevét, de ugyanígy felmerül Stanislav Wyspianski, a jeles lengyel képzőművész, drámaíró, vitrálíumtervező neve, aki nélkül Krakkó nem a mai arcát mutatná. Utalhatunk azonban a Mozart Varázsfuvolájának jelmezeivel való rokonság és a karikatúrák kapcsán a nagy párizsi előd, tervező és grafikus Alfred Grévin hatására is.

„Bánffy nem volt avantgard újító, de megragadó művészi tehetséggel és invencióval szinte egyidejűleg közvetítette a színház nagy reformereinek, a svájci Adolphe Appianak, az angol Gordon Craignek... korszakalkotó újításait. Elsősorban képzőművészként közeledett a színházhoz. Rendkívül sikeres, de rövid díszlet- és jelmeztervezői tevékenysége megtermékenyítette a magyar színházi életet, és új vágányra állította a szcenika művészetét.” (F. Dózsa Katalin)

Kérdés alkotóművészetének megítélésekor az is, hogy az általa tervezett jelmezek, díszletek milyen minőségben, hogyan valósulhattak meg a korabeli műhelyekben? Ismerünk olyan példát, amikor az elkészült díszleteket, jelmezeket fotón is láthatjuk, de számos olyan jelmeztervet is számon tartunk, amelynek megvalósulása ismeretlen. Szerencsésebb nemzetek, színházak esetében, ahol a színházi látványvilág konzerválásának nemesebb hagyományai vannak, elővehetik azokat a díszleteket és jelmezeket, amelyek korszakalkotóak voltak. Mai napig is megcsodálhatjuk a korabeli anyagok minőségét, a művészi festéseket, virtuóz dekorációs technikákat és elsőrangú szabászati remekműveket.

Míg Bartók Béla neve mindenhol a világon ismerősen cseng, *A kékszakállú herceg vára* című operájának ősbemutatója világszenzáció és zenetörténeti esemény volt, Bánffy Miklós látványvilága, neve feledésbe merült.

Számos oka van a látványrekonstrukciónak. A magyar színháztörténetben még nem volt példa ilyen kísérletre, tehát a Kolozsvári Magyar Opera által felvállalt kezdeményezés operatörténeti-, látványtörténeti esemény, ugyanakkor adózás Bánffy Miklós emlékének. A világban a kísérlet nem példanélküli, hiszen a Szentpétervári Kirov balett *Csiperózsikájának* 1890-es ősbemutatóját 1999-ben felújították az Egyesült Államokban, Sergei Viharev, Kirov

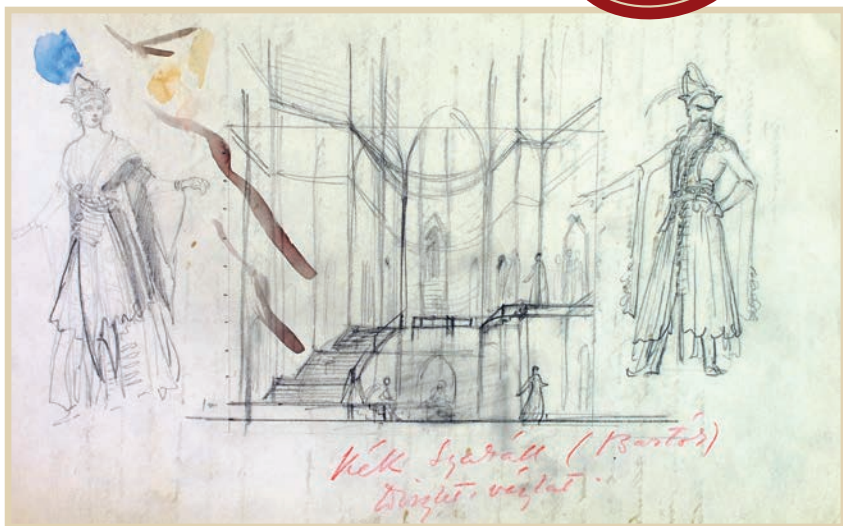
balettmestere rendezésében. A vállalkozás legbiztosabb része éppen a látvány rekonstrukciója volt. Magyar kezdeményezést is ismerünk a tánc történetből: Dienes Valéria egyik legsikeresebb műve, a *Hajnalvárás* 1925-ben került bemutatásra és hosszú évekig volt repertoáron, majd 2001-ben megtörtént a tánc történelmi előadás dokumentumhű rekonstrukciója.

Több szempontból is jelentős ez a vállalkozás, elsősorban mivel a Bánffy által tervezett kosztümök egytől egyig elpusztultak. Az életmű megismerése ilyen körülmények között nehézkes, az ezeken a területeken tapasztalható forráshiány ismeretlen alkotásokat feltételez. Korábban már történt egy kísérlet, hiszen 2010-ben megvalósult az *Éj királynője* jelmez-rekonstrukció, a Bánffy Vándorkiállítás kedvelt darabja, amely a meglevő jelmezek hiányát hivatott némileg enyhíteni. A létrehozott kosztüm egyértelműen a terv és nem az előadás darabjának reprodukciója, Bánffy Miklós koncepcióját, munkáját, tehetségét hivatott érzékeltetni.

Nem biztos, hogy az elveszett grafikák, finom akvarellek valaha is előkerülnek, de a tervezői életmű nagysága egyre pontosabban körvonalazódik. A pusztulás egyik oka a színházi raktárak gondatlansága, helyhiánya, ami a jelmez- és díszletanyag kezelését illette. A másíkok Bánffy Miklós egyéni hányatott sorsa, hiszen mind bonchidai kastélya, mind a Toldalagi-Korda palotai és a Reviczky utcai lakásán levő hagyatéka martalékul esett a II. világháborúnak és az azt követő korszaknak.

A fennmaradt tervezői életmű csupán töredék, pillanatnyilag mindössze negyven darabot ismerünk belőle. Tudomásunk szerint huszonegy előadáshoz tervezett díszlet és jelmeztervet, ebből egy tucat opera és kilenc prózai előadás. De vázlatokból, rajzokból csupán mintegy harminc darab maradt meg. E mellé sorakoztathatóak fel az *Iparművészet* című folyóirat közlése nyomán fennmaradt anyagok, valamint az egyes előadások fekete-fehér fotói, a színházi rovatokkal rendelkező magazinok tudósításai. Ha ezeket az adatokat próbáljuk összesíteni, rájövünk, hogy egy sokkal komplexebb életmű létezését feltételezhetjük. Mintha maga Bánffy előre látta volna munkáinak sorsát: „Az aratók már eltávoztak. Holnap itt lesznek a gereblyék, utánuk pedig az ekék, akik fölszántják a földet... Ilyenkor jönnek a tarlózók... az elhullott kalászsokat keresik. Azokat gyűjtik össze. Amit a marokszedő elejtett, a kéveköti kihullatott. Nem sok, ez kevés. De annak, aki fölsszedi, annak értékes mégis.

Némelyik csak, mint motívum élt bennem, némelyik csak vázlatban volt meg, másik, csak, mint régi beszámoló, némelyik csonkán, vagy ha készen is félre hányva ama sok félbemaradt jegyzések és tervek garmadája közé, ami a fiókokban összegyűl és elporosodik. (...) Régi kalászosok ezek, abból a tarlóból honnan felszedtem őket sok más kalász közül, ami ottmarad és amit befordít az ekevas és elborít a rög.”
(Bánffy Miklós: Tarlózás)

Castelul Prințului Barbă-Albastră

Semnificația reconstituirii vizuale în cariera artistică a contelui Miklós Bánffy

Contele Miklós Bánffy este un artist aparte: scrie piese de teatru, montează spectacole, este director de operă, însă creația sa atinge un nivel european în domeniul scenografiei. „Bánffy nu surprinde prin inovații avangarde, însă prin talent și imaginație reușește să integreze cele mai importante rezultate ale marilor reformeri din teatru, cum ar fi elvețianul Adolphe Appia sau englezul Gordon Craig...”

Abordează universul teatral în primul rând ca artist. Activitatea sa de scenograf, de un succes răsunător dar desfășurată de-a lungul unei perioade destul de scurte, a revoluționat viața teatrală din Ungaria, punând arta scenografiei pe un făgaș nou.”

Națiile mai norocoase, teatrele, care trăiesc conform unor tradiții nobile de a conserva universul imagistic teatral, au privilegiul de a utiliza la nevoie scenografiile și costumele de referință.

În timp ce numele lui Béla Bartók are o rezonanță aparte oriunde în lume, în timp ce premiera absolută a operei sale *Castelul Prințului Barbă-Albastră* a făcut senzație la nivel mondial și a intrat în istoria universală a muzicii, scenografia și numele contelui Miklós Bánffy au fost date uitării.

Inițiativa celor două instituții este semnificativă din mai multe motive, și în primul rând pentru că dintre costumele desenate de Bánffy nici măcar unul nu a supraviețuit.

Printre motive se numără neglijența depozitelor din lumea teatrului și lipsa spațiului de depozitare, dar și soarta schimbătoare a omului Miklós Bánffy, a cărui castel de la Bonțida, palat Toldalagi-Korda și patrimoniu aflat în locuința din strada Reviczky au pierit în cursul celui de-al doilea Război Mondial și a epocii ce-a urmat.

Opera sa scenografică supraviețuiește doar în câteva fragmente.

Bánffy Miklós operaházi tevékenysége

Közel negyven éves volt, amikor kinevezték az állami színházak intendánsának, nem csupán az Operaház, hanem a Nemzeti Színház is fennhatósága alá tartozott. Nem ismer-te, vagy nem akarta ismerni a manapság oly divatos *midlife crisis*-t. Teljes erejéből bevetette magát a munkába, az átala-kításokba, közben tizenegy opera látványvilágát tervezte meg.

Sokan belefulladtak volna a „hatalom akarásába”, vagy az ad-minisztratív feladatok lélekölő forgatagába, de vele nem ez történt.

Az Orosz Balett meghívásától ittletük meghosszabbításáig, Bartók Béla műveinek színpadra emeléséig hosszú és göröngyös az út, de látnunk kell, hogy Bánffy ebben az időszakban egyik legtermékenyebb időszakát élte. A repertoár visszatekintő megújítása, Verdi és Mozart so-rozatos reneszánsza, szöveg pályázat kiírása a magyar operaműfaj megújítása érdekében, és Egisto Tango karmester szerződötetése főzeneigazgatónak, mind reformjának része.

Az operatörténeti elemzésekből azonban csak a pusztá tényeket ismerhetjük meg, azt viszont nem, hogy miként gondolkodott: leveleiből az világlik ki, hogy feszített munkatempó nehezíti az életét, de mégis az ostoba kérések és az emberi intrika nyomasztja leginkább. Ezeket a gondokat édesapjával, Bánffy Györggyel és Báró Bornemissza Elemérnével, Szilvássy Carolával osztja meg. Ezt az időszakát a korábban publikálatlan levelei nyomán folyamatos tevékenységi láz és időkrízis jellemzi: *„reméltem, hogy ezen a héten le tudok utazni látogatásodra, de sajnos nem mozdulhatok innen a nagyhétig. Bosszantóan halmozódik itt a munka a Várszínház meg-nyitása, a saját darabom premierje, a városi adótárgyalások, és ennek a mostani sületlen kormánynak mindenféle ostoba pretenziói éppen most szakadtak a nyakamba.”* (Bánffy Miklós levele Szilvássy Carolához)

Fő feladata az operaházbeli viszonyok megzabolázása: ha nem fogadja el kinevezését, az intézmény valószínűleg a bérlők kezére kerül, ez pedig a magyar operajátszás és -írás végét jelentette volna. Látszik ez a tendencia a feladat megosztásából is, hiszen a Nemzeti Szín-házba szerződötteti Hevesi Sándort, és ezzel az intézmény felé irányuló összes kötelezettségét teljesíti, a garantált jó működésébe nem kíván beleszólni.

Intendánsi korszakának az eddigi legismertebb forrása saját vallomástöredéke, a *Színfalak előtt, színfalak mögött...* című visszaemlékezés, amely sommásan foglalja össze a kezdeti éveket. Másfajta hangvételt tanúsít és rávilágít kivételes emberi tulajdonságaira a kétségtelenül elfogult Marton Miksa, a Színházi Hét jegyzetírója, de azért a lap a tudatos reformok között a kellemetlenebb intézkedésekről is beszámol: *„Gróf Bánffy Miklós missziója nemcsak címzetes segítséget jelent. A kultuszminisztérium kuliszái közül érdekes hírek hallatszanak. A gróf energikus állásfoglalásának sikerült elérnie, hogy úgy a Nemzetiben, mint az Operaházban közelebbről számos nyugdíjazás várható. A Nemzetiben pláne ki is pécézték azt a hét tagot, akiket Bánffy a jól megérdemelt pihenésbe küld. Érdekes itt megemlíteni, hogy Bánffy Miklós fizetése a régi intendánsi fizetés, vagyis évi tizenhatezer korona. Ő azonban dolgozik. Vannak viszont elaggott és hasznavehetetlen erők a két színházban, akik nagyobb fizetést húznak.”* Színházi Hét (8. sz. III. évf. 17.)

Átlagon felüli munkabírás, kreativitás, alkotókedv jellemzi egész életét, de különösen ezt az időszakát. A jogot végzett, a tekei képviselőiséget, kolozsvári főispánságát maga mö-gött tudó fiatalember kora ifjúságától elsősorban a „színház szerelmese.” Már tizenhét éves korában harmadszor dolgozza át az *Özvegy hitestársak, Egy végrendelet következményei*, illetve a *Kapitány fogadalma* című darabját, amelyet a Kolozsvári Színházban a hivatásos társulat is

előad, melyben ő maga a többi arisztokrata ifjúhoz hasonlóan műkedvelőként eljátszik egy szerepet „A vöröskereszt megalapítása, megsegítése végett.”

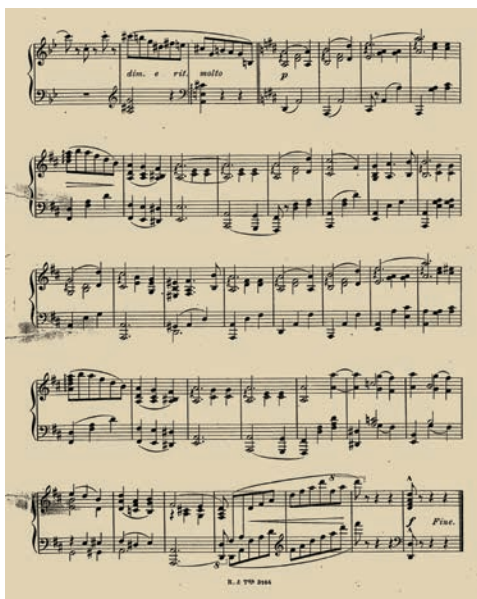
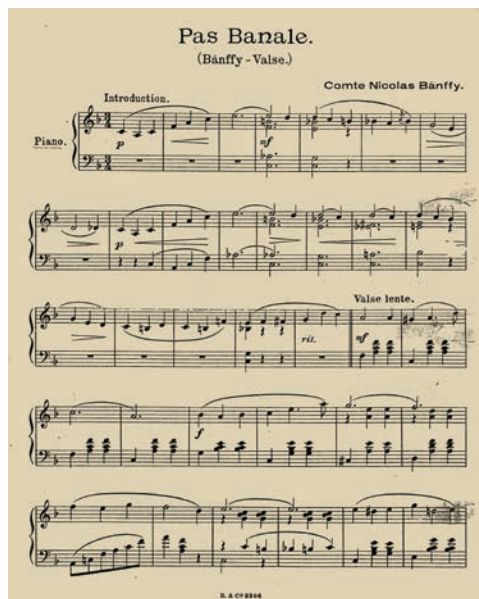
Hosszú lappangás után előkerült az általa szerzett keringő, a 2010-ben a Barcsay család által megtalált *Pas Banale*, amely a Rózsavölgyi Kiadónál meg is jelent.

A XX. század első évtizedének vége felé egész Európában új korszak előjelei mutatkoznak az operaműfaj területén. Ehhez a budapesti Operaháznak is alkalmazkodnia kellett. Az első kísérletre Bánffy Miklós kormánybiztosi érájában került sor.

A korabeli sajtó tanúsága szerint kiderül, hogy Zichy János és köre nagyon pontosan tudta, hogy miért választja Bánffy Miklóst intendánssá.

„Egy gróf - mondták fanyarul... Egy gróf – éppen ez kellett az Operaháznak egy... és dilettáns mág-nás, pláne koros úr, ami nyugalmazott főispáni voltából is nyilvánvaló. A következő napon pedig bevonult az Operaház eddig igazgatói, de eredetileg is intendánsi irodájába egy igen elegáns és rokonszenves fiatal úriember. Néhány szót váltott Mészáros Imrével s az Operaház direktora tág szemeket meresztett. A fent említett úriember ugyanis úgy beszélt a muzsikáról, mintha teljes életében az öt kottavonal között élt volna. ...Azután a kineveztetésekor valaki azt nyilatkozta róla: „tudommal nem zenész ember.” Nagyon jó. Nem zenész ember, mert nem abból él, hogy Grieg-suitet fuvalázik blatt. Ellenben elismert zongoravirtuóz, és hogy egyébről ne is beszéljünk, van egy „Pas banale” című keringője, amelyet nemcsak a kolozsvári cigánybanda játszik a New Yorkban, hanem akár Dieppeben is a frakkos kvartett. Aztán megválasztották képviselőnek az erős karikatúrák és lágy valseok művészt.” Marton Miksa, Színházi Hét (1912. 8. sz 25.)

Bánffy Miklós mindent előkészített, az elmélyülés különleges képessége tette lehetővé tervei megvalósítását. A magyar operejátszásban először tekintette egyenrangúnak a zenét, a dramaturgiát, a képzőművészetet, az építészetet és a kosztümtervezést. Éppen ezért nem véletlen, hogy az Ybl tervek maximális tiszteletben tartásával alakította át úgy az épületet, hogy akusztikája javult, nézőtere nőtt és a színpadi látványhoz elengedhetetlen tevékenységek: a szobrászat, festészet számára elegendő teret biztosított a fafödém vasbetonra való cseréjével. Ez a zseniális változtatás a színház igényeinek és a tervek minden apró részletének ismerete nélkül lehetetlen lett volna.

Miklós Bánffy și universul operei

La vârsta de nici patruzeci de ani, contele este numit director al Operei Naționale, răspunzând totodată și pentru Teatrul Național. Nu cunoaște, sau nu dorește să cunoască așa numita „midlife crisis”. Se avântă în noul domeniu cu tot elanul, instrumentând o serie de modificări și realizând universul scenic pentru unsprezece spectacole de operă.

Mulți s-ar fi consumat în „setea pentru putere”, sau în vâltoarea sarcinilor administrative, contele însă rezistă. Drumul de la invitația înaintată Baletului Rusesc și prelungirea timpului petrecut de companie în Ungaria până la montarea scenică a compozițiilor lui Béla Bartók este lung și anevoios, dar Bánffy trăiește în această perioadă cea mai prolifică etapă a vieții sale.

Nu demult a fost descoperit un vals compus de dânsul, cu titlul *Pas Banale*, o melodie cunoscută la vremea ei și publicată de către editura Rózsavölgyi Kiadó.

În istoria operei maghiare, Bánffy conferă muzicii, dramaturgiei, artei plastice, arhitecturii și costumelor aceeași importanță. În acest context înțelegem de ce a reconstruit clădirea Operei Maghiare proiectată de către Ybl în așa fel încât acustica acestuia să se îmbunătățească, sala să se mărească, și de ce a schimbat lemnul tavanului în planșeu de beton armat, indispensabil pentru o prezentare scenică mai ambițioasă. Aceste modificări geniale puteau fi instrumentate doar pornind de la cunoașterea tuturor detaliilor legate de lumea scenei și de planurile clădirii modificate.

Az ősbemutató

A kékszakállú herceg vára már 1912-ben részt vett a lipótvárosi Kaszinó Erkel pályázatán, de sikertelenül, Bánffy Miklós hamisítatlan ízlése és bátorsága kellett ahhoz, hogy 1918 májusában színpadra kerüljön. A zeneszerző kérésének engedve előbb az időközben elkészült *A fából faragott királyfi* került elsőként a Bartók-operák közül színre... A darab tervezője ez alkalommal is Bánffy Miklós.

„A budapesti ősbemutató (1918) sokat bízott a közönség fantáziájára. A színpad égbenyúló zárt várudvart ábrázolt. A hét ajtó közül három-három a jobb és bal falba nyílt, csak a hetedik volt középen. Az oldalsó ajtónyílásokba természetesen még nyitott ajtó esetében sem lehetett belátni. A mögöttük levő kamrák tartalmát csak az onnan kivetítődő különböző színű fénycsíkok (fényfolyamok) jelezték vizuálisan.” (Béldi Izidor: *A kékszakállú herceg vára*. Pesti Hírlap)

Akárcsak *A fából faragott királyfi* esetében, a színpadkép feszültségét a díszletek és jelmezek közötti színbeli ellentét fokozza. A semleges, funkcionális, ugyanakkor szimbólumokban gazdag térben az élénk színű jelmezek még inkább érvényesülnek. Szerencsére ennek az operának az esetében fennmaradt Judit különleges szépségű és gazdag színvilágú jelmezterve. Sajnos nagy eltéréseket mutat a finom vonalú terv és a darabos, elnagyolt, historizáló megvalósult jelmez, melyet Haselbeck Olga viselt.

A különleges ruhakompozíció mindannak a foglalat, amit Bánffy a jelmeztervezés területén tud. Színkezelése a cinóbervörös és a lila ellentétére épít. Judit légies, törekény alakját keleties hangulatú rétegzett ruhadarabok jelzik, ezek közül a legkülső hosszított tunika lilás-bíbor

színü. „A lila a titokzatosság színe, kontrasztoktól függően hol boldogít, hol fenyeget... a sötétlilából a háttérben rejlő katasztrófák lépnek elő, amint fel-felvilágosodik egyes részeiben.” (Nagy József: A színek harmadik világa)

A szivárványon egymás mellett elhelyezkedő cinóber és lila egymásnak feszülnek. A cinóber gyakran jelenik meg Bánffy képi világában, jelmezein: gyakran ellenpontként, kiemelni-lezárni egy egy alakot vagy elemet. De nagyon tudatos módon van jelen a tisztán hideg (türkiz és fekete) színvilágú karikatúráinak ellenpontosító kereteként is. Figyelemfelkeltő, feszültségteremtő szín, tiszta formában való megjelenése Bánffy művészetének sajátos eleme. Ugyancsak különleges magyarázat kapcsolható Bánffy sajátos világának egyik leggyakrabban előforduló eleméhez. Művészi alkotásának belső izzása, a láng és tűz motívuma hol direkt, hol rejtett formában jelenik meg: „*Eme cinóbernek azon „belső hő” felkeltését-megidézését kellett elősegítenie, mely a di-onüszoszi beavatásban résztvevő... testében közönségesen ébredő vágy-tendenciákat megneemesíti...*” (U.o.)

Ez a szín jelenik meg a jelmez legnagyobb felületén. Az alsó tunikán izzását fokozza, hogy gomolygó lángnyelvyszerű formák jelennek meg rajta, dinamikájukkal még inkább erősítve a hatást, akár a gallérrészen és a tunika alján megjelenő asszimmetrikus szegélyen. A különleges szecessziós kanyargós vonalvezetést hangsúlyozza a cinóber tunika záródásánál megjelenő indázó két hosszú fecskefark alakú nyúlvány, amely visszaköszön a gótikus formavilágot (és egyszerre a keleti kimonót) idéző lila tunikán. A cinóber a harmonikus, de felfokozott állapotot tükröző jelmez két nagyon fontos kiegészítőjén is megjelenik: a hegyesorrú cipőn, amely szintén gótikus formavilágot idéz, a lángnyelvmotívumokkal, az apró süvegen pedig koncentrikus csíkok formájában.

A másik elengedhetetlen kiegészítő az arany a középkori cirádás tollas kulcon, a karpereceken, és mintegy komplementer kiegészítőként jelenik meg a lila tunikán egy-egy bojtban végződő aranyzsinór formájában. „*Az aranyzsinór minden sárga árnyalat princípiuma, ezért nincs olyan kultúra, ahol kiemelkedő ranghoz ne jutna...*” (U.o.) A transzcendencia jelenlétére utaló arany a kulcon és karpereceken kívül az alsó tunika derékvonalban levő záródásán is megjelenik, ugyancsak gótikus formavilággal és fémes hatással, mintegy a „zár” motívum visszhangjaként. Mindezeket keretbe foglalja és feloldja a földigérő alsóruha patyolatfehérje, amely a karon fátyol formájában, a süvegen, és a derékon egy öv formájában is megjelenik. Fenséges nyugalomával és hidegségével mintegy összetartja a lobogó jelmezt viselő és háborgó érzelmek közt vergődő lányalakot. Mert Bánffy – ahogy jelmezzrajzai zömében – nem csupán ruhát tervezett, hanem egy hús-vér figurát, arcot és jellemet teremtett. A maga Juditját. Nyúlánk, hosszú, kamaszos tagokkal, szőke hajjal, átható tekintettel, határozottságra utaló erős állal és a kor divatjától lényegesen elütő érzéki cinóbervörös szájjal.

Szebeni Zsuzsa
színháztörténész

Premiera absolută

Cu toate că opera *Castelul prințului Barbă-Albastră* participase deja, fără succes, la un concurs de proiecte în anul 1912, a fost nevoie de flerul și curajul contelui Miklós Bánffy pentru ca opera să fie montată în luna mai a anului 1918. La cererea compozitorului, dintre operele Bartók a fost montată mai întâi *Prințul cioplit din lemn*. Scenograful spectacolului de operă este și de această dată Miklós Bánffy.

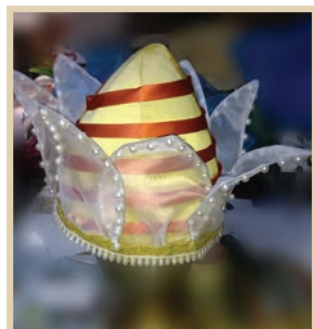
„Premiera absolută budapestană (1918) a lăsat multe la latitudinea imaginației publicului spectator. Scena reprezintă o curte închisă a unui castel, de o înălțime amețitoare. Câte trei uși se găsesc pe lăturile din stânga și dreapta, doar a șaptea în mijloc. Nici când ușile sunt deschise, prin deschizăturile laterale nu se zărește nimic. Singurul semn vizual referitor la conținutul cămărilor de după aceste uși sunt fâșiile de lumină revărsate în diferite culori.”

Din fericire ne stau la dispoziție schițele pentru costumul exotic și bogat în culori al personajului Judit. Costumul robust, cu accente istorice, realizat pentru artista Olga Haselbeck, divagă însă mult de la finețea și eleganța schițelor.

Acest plan de costum este sinteza experiențelor lui Bánffy în domeniu. Coloristica se bazează pe contrastul vermillon-violet. Straturi de piese vestimentare fine, de inspirație estică învâluie silueta fragilă a lui Judit.

Pe lângă cheia și brățările din aur, acest metal, simbol al transcendenței, apare și la brâul tunicii, cu ecouri gotice și trimiteri la motivul zăvorului. Toate acestea se contopesc în albul imaculat al juponului lung până la călcâie, nuanță ce apare pe voalul ce acoperă brațele, pe podoaba capilară și cingătoarea – toate albe. Albul rece și liniștit oferă parcă un cadru figurii fetei îmbrăcate în nuanțele flăcării și sfâșiate de sentimente contradictorii. Pentru că în majoritatea schițelor sale pentru costume scenice, Bánffy realizează nu doar veșminte, ci un personaj complet, cu caracter pe măsură. Își imaginează propriul personaj Judit. O siluetă silfidă, cu membre adolescente, bucle blonde și o privire pătrunzătoare, o bărbie pronunțată și buze de un roșu aprins, senzual, ceea ce nu se regăsește deloc în tendințele acelor vremuri.

Szebeni Zsuzsa
istoric de teatru

Judit fejdísze az előadásból

A Bánffy-vándorkiállítás Judit-jelmeze

Életrajz

- 1873. december 30-án született, „a keresztségben a Pál és Domokos nevek birtokosa.” Szülei gróf Bánffy György és báró Bánffy Irma.
- 1891 őszétől a kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának lesz a hallgatója.
- 1893-ban megírja első darabját *Egy végrendelet következményei* címmel.
- 1895-ben Kolozsvárott előadják darabját...
- 1901-1906 között a tekei választókerületben szabadelvű párti képviselő, majd kilépve, az Alkotmánypárthoz kapcsolódik.
- 1906-1910 között Kolozs megye főispánja.
- 1906-ban megírja a *Naplegenda* című darabját.
- 1910-ben Kolozsvár II. választókerületének képviselője. A kor viszonyaihoz képest haladó liberális programot hirdetett, az általános és titkos választójog híve volt, küzdött a kivándorlás ellen, és sikraszállt az erdélyi román nemzetiség jogaiért.
- 1912-től az *Erdélyi Lapok*, az Erdélyi Irodalmi Társaság lapjának főszerkesztője, amely lap magába olvasztja a korábban Kós Károly által szerkesztett *Kalotaszegyet* is.
- 1912-ben megírja *A Nagyúr* című drámáját.
- 1912-1918 között a Nemzeti Színház és az Operaház intendánsa. Igazgatása alatt mutatják be Bartók Béla műveit: *A fából faragott királyfit* (1917), és *A kékszakállú herceg várát* (1918).
- 1914-ben megjelenik első novelláskötete *A haldokló oroszlán* címmel.
- 1916 decemberében mindössze 26 nap áll rendelkezésére Jekelfalussy Zoltán miniszteri tanácsos elnökle mellett, hogy főrendezőként IV. Károly koronázási ünnepségét előkészítse.
- 1918-ban a Székely Nemzeti Tanács bízza meg, hogy Nyugatra utazzék diplomáciai feladattal. Ekkor járja be Bécsset, Berlint, Hágát. Költségeinek egy részét portréfestésből szerzi meg.
- 1921 április 4-től 1922 decemberéig Magyarország külügyminisztere Bethlen István kormányában. Neki kell megoldania a békeszerződés végrehajtásának nehézségeit.
- 1922-ben az Ausztriának ítélt nyugat-magyarországi területek esetében népszavazást eszközöl ki, melynek eredményeként Sopron és térsége visszakerül Magyarországhoz.
- 1921-1922-ben részt vesz Genovában a Népszövetség ülésein.
- 1924-ben megszületik lánya, Bánffy Katalin, akinek édesanyja Váradi Aranka, a Nemzeti Színház művésze.
- 1926-ban repatriál Erdélybe. A román állampolgárság megszerzésének feltétele, hogy 10 évig nem politizálhat. Bár a nyílt politizálástól távol marad, de mint az *Ellenzék* című kolozsvári napilap főrészvényese, 1926-ban bekapcsolódott a Kós Károly és báró Kemény János által kezdeményezett marosvécsi találkozósorozatba.
- 1928 májusától a kolozsvári *Erdélyi Helikon* című folyóirat főszerkesztője és a jelentős könyvkiadói tevékenységet is folytató *Erdélyi Szépművés Céh* elnöke.
- 1928. november 24-én az erdélyi református egyházkerület közgyűlése a kerületi főgondnokok sorába választotta.
- 1930-ban az Országos Színpártoló elnökévé választják. A szervezet saját kezelésébe vette a kolozsvári színházat, megvásárolva Janovics Jenőtől az épület tulajdonjogát. Bánffy igyekezett megfelelő körülményeket biztosítani a munkához. Ezekből a kísérletekből kristályosodott

ki a nemzetközösségi színház modellje, amely 1933-ban a Thália Rt. megalapításában öltött testet.

- 1930-ban az erdélyi reformátusság művészeti emlékeinek megóvására létrehozott Műemlék Bizottság tagja lesz.
- 1932-ben megírja és kiadja visszaemlékezéseit *Emlékeimből* címen.
- 1934-1940 között megírja az *Erdélyi történet* című regénytrilógiát.
- 1934-1935-ben a Szegedi Szabadtéri Játékok főrendezője. Megrendezi *Az ember tragédiáját*.
- 1939-ben házasságot köt Váradi Arankával, a Nemzeti Színház örökös tagjával.
- 1943-ban Bethlen István megbízásából titkos tárgyalásokat folytat Bukarestben Iuliu Maniu volt miniszterelnökkel, az erdélyi román-magyar megegyezés ügyében.
- 1944. szeptember 29. és október 9. között felkéri, hogy sürgesse meg a fegyverszünetet, járjon közbe a kormányzónál, hogy Dálnoky Veres Lajos, az erdélyi magyar csapatok vezetője parancsot adhasson Kolozsvár harc nélküli kiürítésére.
- 1944. október 13-án Kolozsvár város megmenekül, de saját javait nem tudja megmenteni. Az SS katonák felgyűjtják Bánffy Bonchidán levő kastélyát, értékeit, 26 ezer műből álló könyvtárát. Műkincseit 40 teherautóval vitték el.
- 1944 októberében a nyilas hatalomátvétel pillanataiban azonnal levelet ír a kormányzónak: „Tekintettel arra, hogy magyar törvényhozásról többé szó nem lehet, van szerencsém Nagyméltósággal tudatni, hogy felsőházi tagságomról ezennel lemondok.”
- 1945-ben, vagyonától megfosztva, másodszer is hazatér Erdélybe. Részt vesz Kolozsvár szellemi életének megújításában.
- 1947-től sorozatosan kell kérvényeznie Magyarországra történő áttelepülését, míg végre 1949-ben megkapja az engedélyt.
- 1949 tavaszán kisajátítják a kolozsvári Toldalagi-Korda palotát is, amelynek egyetlen lakrészében húzza meg magát. „Egész vagyonomat elvesztettem, és nyugdíjam nem lévén, most, hetvenhat éves koromban, a szó legszorosabb értelmében, nincs miből megélnem” - írja Groza miniszterelnöknek.
- 1949. október 15-én érkezik meg Budapestre. Leromlott egészségi állapota a sorozatos gyógykezelések és felesége ápolása ellenére sem javul.
- 1950. június 5-én hal meg Budapesten.
- Bánffy Miklós iratait halála után, 1952-ben felesége, Váradi Aranka adta át megőrzésre a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltárának.
- 1976. október 29-én, huszonhat évvel halála után, végakarata szerint, földi maradványait a Kolozsvári Házsongárdi temető iktári Bethlen-kriptájába helyezik örök nyugalomra.

Bánffy Miklós és Oláh Gusztáv a Szegedi Szabadtéri Játékok rendezése közben

Miklós Bánffy,

conte de Losonc, născut în 30 decembrie 1873 la Cluj, a fost un proeminent politician maghiar, scriitor, grafician și scenograf.

Familia Bánffy stabilită în Transilvania în secolul al XV-lea a deținut un mare palat în Cluj și unul în Bonțida. Membrii familiei cu reședința la Bonțida s-au ridicat la rangul de conți în 1855. Printre ultimii urmași ai acestei familii a fost Miklós Bánffy care și-a început cariera politică în 1901 fiind ales Membru al Parlamentului. Între 1913 și 1918 a fost Director al Teatrului de Stat din Ungaria. Tradiționalist dar și reprezentant al avangardei în același timp, el a creat scenografia la mai multe piese de teatru și opere reprezentate la Budapesta. A scris cinci lucrări dramatice, două cărți de scurte povestiri și o nuvelă. Înfundându-se cu curaj opoziția a făcut posibil ca lucrările lui Béla Bartók să poată fi interpretate la Budapesta. Bánffy a devenit ministru de Externe al Ungariei în guvernarea vărului său Gabriel István Bethlen în 1921. Trilogia sa *Povestiri din Transilvania* a fost publicată între 1934-1940. În aceste valoroase scrieri el portretizează Ungaria dinainte de război, ca fiind o națiune în declin, pierdută de lipsa de viziune a aristocrației.

În aprilie 1943 a vizitat Bucureștiul pentru a-l convinge pe Ion Antonescu ca împreună cu Ungaria să abandoneze Axa și să semneze o pace separată cu Aliații. Negocierile cu delegația română condusă de Gheorghe Marinescu au eșuat însă. Doi ani mai târziu, ca răzbunare pentru acțiunea lui Bánffy de la București reședința de la Bonțida a fost arsă și jefuită de trupele germane aflate în retragere. Ungaria și România au fost invadate rapid de armatele roșii ale Uniunii Sovietice, eveniment ce a marcat un statut incert Transilvaniei de Nord. Soția și fiica sa au fugit la Budapesta, dar Bánffy a rămas încercând în van să prevină distrugerea proprietății sale. Imediat după asta, frontierele

s-au închis. Familia a rămas separată până în 1949 când autoritățile comuniste din România i-au permis să plece la Budapesta unde a murit în 5 iunie 1950. În 1982, regimul comunist din Ungaria a permis reapariția *Povestirilor din Transilvania*, ele fiind traduse în engleză în 1999. Castelul din Bonțida a început să fie restaurat ca centru cultural.

Az ősbemutatót követően. Az első sorban balról jobbra: gróf Bánffy Miklós, Bartók Béláné Ziegler Márta, Bartók Béla, Egisto Tango karmester; a hátsó sorban: Zádor Dezső rendező és Kéméndy Jenő jelmeztervező

Castelul lui Barbă Albastră

Povestea începuturilor și a premierei

Libretul conceput de Béla Balázs după povestea fraților Perrault și transpus sub forma unei balade moderne cu influențe populare (preluate din culegerile de folclor ale lui Bartók și Kodály – balada *Molnár Anna* și altele), a fost scris inițial în 1908 pentru acesta din urmă (colleg de cameră cu poetul în vremea studenției). Libretul a fost publicat în 1910 fiind dedicat în final atât lui Bartók cât și lui Kodály. Bartók însă l-a preluat imediat fiind motivat să termine opera în 1911 pentru a prinde data de înscriere la concursul Ferenc Erkel. O a doua competiție organizată de editura Rózsavölgyi avea data de înscriere în 1912 ceea ce l-a încurajat pe Bartók să facă anumite modificări pentru a corespunde cerințelor concursului. Se știu puține despre concursul Erkel însă este cert, *Castelul prințului Barbă-Albastră* nu a câștigat premiul. De asemenea juriul de la cea de a doua competiție a concluzionat că opera „nu este destul de dramatică” având doar două personaje. În 1913 Balázs a lansat libretul în versiunea teatrală, rostită, alături de care, Bartók a cântat un program de piese în recital. În 1915 cu amărăciune îi scria tinerei sale soții Marta Ziegler-Bartók căreia îi este dedicată opera: „Acum știu că nu o voi auzi niciodată cântată în această viață. Mi-ai cerut să o cânt pentru tine, îmi este teamă că nu voi putea. Totuși voi încerca, pentru a o putea jeli împreună”.

Autoritățile artistice ungare nu au înțeles mesajul și modernitatea operei *Castelul prințului Barbă-Albastră* și aceasta a așteptat o montare până în 1918 (când, aflat la cârma Teatrului de Stat din Ungaria, Miklós Bánffy l-a susținut pe Bartók, alături de un grup de entuziaști realizând scenografia și costumele premierei.) Este adevărat că „drumul” către reușită a fost anticipat de succesul poemului coregrafic *Prințului cioplit din lemn* al cărui premieră a avut loc în 1917, ambele reprezentații avându-l la pupitrul dirijoral pe Egisto Tango. Valoarea a învins ca întotdeauna. Bartók însuși a asistat la repetițiile operei și a insistat să se respecte partitura și interpretarea în stil parlando-rubato, apropiat de balada populară.

În pofida eșecurilor debutului și a miopiei autorităților artistice ale vremii, *Castelul prințului Barbă-Albastră* a reușit să se înscrie în pleiada celor mai valoroase opere ale modernității muzicale „...fiind pentru Ungaria ceea ce este Pelleas pentru Franța. O capodoperă, un geyser musical de șaizeci de minute, de un tragism concentrat, care nu-ți lasă decât o singură dorință: aceea de a o reasculta.” (citată de Zoltán Kodály)

Mirela Mercean-Țârc

Bartók and Bánffy Opposites and Complementaries

Bluebeard's Castle had already been presented at the Erkel Ferenc Competition organized by the Club of Lipótváros in 1912, but without success. Miklós Bánffy's inimitable flair and boldness were necessary in order for it to be put on stage in May 1918, though at the request of the composer *The Wooden Prince*, which had been completed in the meantime, was the first of Bartók's stage works to be put on stage, with Miklós Bánffy as the stage designer.

"Putting *Bluebeard's Castle* on stage is not a simple task, either for the director or for the stage designer. The outward frame of the drama, the castle in some way should project the protagonist's inner life and a cross-section of his soul with the help of the décor, much as Béla Balázs moulded it into visible symbols. The other problematic point in terms of the set is the proper arrangement of the seven doors. It is crucial that the doors should be visible from every seat in the theatre. In addition,

they should be sufficiently large, since they alternately provide the shifting centre of the action. (...) For example in the Berlin performance the seven gates were placed one after another in the centre of the stage. Thus due to their placement and size they dominated the stage. Conversely, the Budapest world première in 1918 relied to a great extent on the imagination of the audience. The scene represented the enclosed courtyard of a castle with towers reaching to the sky. Of the seven doors, three opened onto the right wall and three onto the left wall, leaving only the seventh door in the middle. The audience of course was entirely unable to see into the doors on the sides, even when they were open. The contents of the chambers beyond the doors were indicated visually only by the lines (streams) of light projected from them, which were of various colours."

In the case of the opera, the costume worn by Judit, which is particularly beautiful and rich with colours, has also survived. Regrettably the carelessly made costume worn by Olga Haselbeck differs significantly from Bánffy's delicate design.

The distinctive costume is the epitome of Bánffy's work in the field of costume design. The treatment of colours builds on the contrast between vermilion and purple. Judit's ethereal and fragile figure is enfolded in layered garments of Oriental tones, the outermost tunic of which is a purplish-crimson shade. Vermilion and purple, which are adjacent colours of the rainbow, create tension when placed side by side. Vermilion figures frequently in Bánffy's visual universe: he uses it often as a kind of counterpoint to enhance or finish a figure, or as an element of the design. This colour is capable of rousing attention and creating tension,

and its use in its purest form is a characteristic element of Bánffy's art. The following extract also offers an interesting explanation, which can be connected to one of the most frequently recurring elements of Bánffy's peculiar universe. It concerns the inner glow of his artistic temperament: Vermilion prevails in the costume. The glow of the dark shade of the lower tunic is intensified by wreathing flamboyant forms. Their dynamics enhance the effect produced by the colour both on the collar and on the asymmetrical lace in the lower part of the tunic. The distinctive secessionist meandering tracing is emphasized also by the two long, tapering extensions bearing the form of swallow tails that trail around the closing of the tunic. These extensions recur on the purple tunic, which evokes both Gothic forms and Oriental kimonos. Vermilion can also be found in two essential accessories of the costume, which is harmonious, yet reflects an intense state of mind: the shoes with pointed toes (which also recall Gothic elements) and the tiny high cap. On the shoes this colour appears in the motifs of bursts of flames, while on the high cap there are vermilion concentric streaks. The other essential colour present in the accessories is the gold on the ornamental medieval feathered key, the bracelets, and the purple tunic, where it is found in the form of a gold braid ending in a fringe, as a sort of colourful complement.

Gold, as a kind of allusion to transcendence, also appears on the closing of the lower tunic at the waistline, with the same Gothic forms and metalline effect, as a kind of echo of the motif of the "lock", which plays a central role in the plot.

These colours and hues are framed and at the same time dissolved by the snowy whiteness of the floor-length undergarment, which is also the colour of the veil covering Judit's arms, her cap, and the sash on her waist. Thus, the grandiose tranquillity and the coldness of this colour hold together the young female figure, who wears a waving costume and grapples with similarly surging emotions. For in this case as in the vast majority of his costume drawings, Bánffy did not simply design a garment, but created an animated figure, face and character: his own Judit, a fair-haired woman with slender, long and youthful limbs, a penetrating glance, a firm chin indicative of resoluteness, and sensuous vermilion lips, very much at odds with the vogue of the era.

Zsuzsa Szebeni

Kiadja a **Kolozsvári Magyar Opera**
Editat de **Opera Maghiară Cluj**
400023 Kolozsvár / Cluj-Napoca,
str. Emil Isac u., nr. 26–28. szám
România / România
Tel./fax.: +40-264-593-463,
e-mail: manager@hungarianopera.ro

Jegypénztár: H–V: 10.00–13.00 és 16.30–18.30
Casa de bilete: L–V: 10.00–13.00 și 16.30–18.30
Tel.: +40 264 593 468

Felelős kiadó / Redactor-șef: **Szép Gyula**
Szerkesztette / Redactori: **Szebeni Zsuzsa, Fülöp Noémi, Vincze Beáta Ibolya, Mirela Mercean–Țârc**

Korrektúra / Corectura: **Fülöp Noémi, Mirela Mercean–Țârc**
Fordítás / Traducere: **László Noémi**

Fotók / Fotografii: **Szebeni Zsuzsa, Szabadi Péter, Lőrincz Gyula, Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Országos Széchényi Könyvtár, Református Ráday Levéltár, Tofán Koós Imola**

Grafikai és műszaki szerkesztés / Concepție grafică și pregătire tipar:
IDEA PLUS, Könczey Elemér, Fazakas Botond

Nyomdai munkálatok / Tipar: **IDEA nyomda, Kolozsvár**
Felelős vezető / Director: **Nagy Péter**

A Bánya Miklós Napok Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Helyi Tanácsa támogatásával valósult meg. A projekt révén támogatjuk Kolozsvár pályázatát az Európa Kulturális Fővárosa 2021 címre.

Zilele „Bánffy Miklós” este proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului Local Cluj-Napoca. Proiectul susține candidatura orașului Cluj-Napoca la titlul de Capitală Culturală Europeană 2021.

Program

a programsorozat művészeti vezetője:
Selmeczi György

november 18, 19:00

Bartók Béla: A KÉKSZAKÁLLÚ HERCEG VÁRA

Opera egy felvonásban. Az előadás időtartama 1 óra.

Szövegkönyv: Balázs Béla

Vezényel: Selmeczi György

Szereplők: **Molnár Mária** (Judit),

Szilágyi János (Kékszakállú)

Prologus: **Dimény Áron**

Közreműködik a **Kolozsvári Magyar Opera zenekara**

Díszlet és jelmeztervező: **Gróf Bánffy Miklós (1918)**

A rekonstrukciót irányították:
Szebeni Zsuzsa, Lőrincz Gyula

Rendező: Szinetár Miklós, Kossuth-díjas rendező

Köszöntőt mond: **Hegedűs Csilla**,
a Kulturális Minisztérium államtitkára és
Prőhle Gergely, nemzetközi és európai
uniós ügyekért felelős helyettes államtitkár

Előadás után filmvetítés: **A kékszakállú herceg vára**, Szinetár Miklós rendezésében.
A filmvetítés időtartama 1 óra.

november 19, 18:00

A NAGYÚR – GRÓF BÁNFFY MIKLÓS

Játékfilm, 159 perc, 2001

Rendező: Szinetár Miklós

Filmvetítés és kerekasztal-beszélgetés
a rendezővel a színház Stúdiótermében

november 20, 19:00

ÜNNEPI OPERAGÁLA BÁNFFY MIKLÓS EMLÉKÉRE

A budapesti **Magyar Állami Operaház** és
a **Kolozsvári Magyar Opera** közös előadása

Köszöntőt mond **Ókovács Szilveszter**,
a Magyar Állami Operaház és **Szép Gyula**,
a Kolozsvári Magyar Opera igazgatója

Műsoron: részletek gróf Bánffy Miklós
igazgatása alatt a budapesti Operában színre
állított művekből:

Mozart: *A varázsfuvola*, *Szöktetés a szerájból*,
Don Giovanni

Weber: *Oberon*

Verdi: *A trubadúr*, *Aida*

Offenbach: *Hoffmann meséi*

Richard Strauss: *Salome*

Bartók Béla: *A fából faragott királyfi*

Fellépnek: **Kolonits Klára, Fekete Attila**,
Nyári Zoltán és **Palerdi András** (Budapest),
Balázs Barbara, Barabás Zsuzsa,
Egyed Apollónia, Covacinschi Sz. Yolanda,
Vigh Ibolya, Balla Sándor, Bardon Tony,
Pataki Adorján, Sándor Árpád,
Sándor Csaba énekművészek, valamint
Jakab Melinda táncművész (Kolozsvár)

a Magyar Nemzeti Balett táncművészei:
Kozmér Alexandra, Cserta József és
Szegő András

továbbá a Kolozsvári Magyar Opera ének-
és zenekara

Vezényel: Kulcsár Szabolcs és
Selmeczi György

Program

18 noiembrie, ora 19.00

**Bartók Béla: CASTELUL PRINȚULUI
BARBĂ-ALBASTRĂ**

Spectacol de operă într-un act

Libret: Balázs Béla

Dirijor: Selmeczi György

În distribuție: **Molnár Mária** (Judit),

Szilágyi János (Barbă-albastră)

Prolog: **Dimény Áron**

Scenografia și costumele:

Contele Bánffy Miklós

Reconstituiri coordonate de:

Szebeni Zsuzsa, Lőrincz Gyula

Regia: **Szinetár Miklós** (regizor laureat al
premiului Kossuth)

Rostesc discursuri: **Hegedűs Csilla**,
secretarul de stat al Ministerului Culturii
și **Próhle Gergely**, secretarul de stat al
Guvernului Ungariei

După spectacol, proiecție de film:

Castelul prințului Barbă-Albastră

Regia: Szinetár Miklós

19 noiembrie, ora 18.00

**MARELE DOMN –
CONTELE BÁNFFY MIKLÓS**

Regia: Szinetár Miklós

Proiecție de film și discuții cu regizorul în
Sala Studio a Teatrului Maghiar de Stat Cluj

20 noiembrie, ora 19.00

**GALĂ DE OPERĂ IN MEMORIAM
BÁNFFY MIKLÓS**

Un spectacol oferit de **Opera Maghiară de
Stat** din Budapesta și **Opera Maghiară Cluj**

Rostesc discursuri: **Ókovács Szilveszter**,
directorul Operei Maghiare de Stat din
Budapesta și **Szép Gyula**, directorul Operei
Maghiare Cluj

Fragmente din operele prezentate în timpul
directoratului contelui Bánffy Miklós:

Mozart: *Flautul fermecat*, *Răpirea din Serai*,
Don Giovanni

Weber: *Oberon*

Giuseppe Verdi: *Il trovatore*, *Aida*

Jacques Offenbach: *Povestirile lui Hoffmann*

Richard Strauss: *Salomé*

Bartók Béla: *Prințul cioplit din lemn*

Participă: **Kolonits Klára**, **Fekete Attila**,
Nyári Zoltán și **Palerdi András** (Budapesta)
solistii **Balázs Barbara**, **Barabás Zsuzsa**,
Covacinschi Sz. Yolanda, **Egyed Apolló-**
nia, **Vigh Ibolya**, **Balla Sándor**, **Bardon**
Tony, **Pataki Adorján**, **Sándor Árpád**,
Sándor Csaba, precum și solista de balet
Jakab Melinda (Cluj)

respectiv soliștii Baletului Național Maghiar:
Kozmér Alexandra, **Cserta József** și
Szegő András

Cu participarea orchestrei și corului Operei
Maghiare din Cluj

Dirijor: Selmeczi György,
Kulcsár Szabolcs

www.magyaropera.ro

facebook.com/KolozsvariMagyarOpera

TÁMOGATÓK • CU SPRIJINUL

Susținem
CLUJ-NAPOCA 2021
Capitala Culturală Europeană
oras candidat

EUROPA
IFJUSÁGI
FOVARDJA

PARTNER • PARTENER

országos
színháztörténeti
múzeum
és intézet

MÉDIAPARTNEREK • PARTENERI MEDIA

